

BÖLÜM 19

STOMA BAKIMINDA KANITA DAYALI REHBER ÖNERİLERİ

Şerife KURŞUN KURAL¹
Melike DURMAZ²

GİRİŞ

Yunanca “stoma” kelimesinden gelen ostomi kelimesi “ağız” anlamına gelmektedir (1). Tıpta stoma/ostomi kelimesi atık ürünlerin atılmasını sağlamak amacıyla cerrahi olarak içi boş bir organın vücut yüzeyinde oluşturulan açıklığını ifade etmektedir (1,2). Boşaltımın sağlanması amacıyla cerrahi girişimle bağırsağın vücut yüzeyine ağızlaştırılması olarak tanımlanan bağırsak stomaları (enterostomi) (1), sıklıkla kanser, inflamatuvar bağırsak hastalıkları (crohn hastalığı, ülseratif kolit), divertikül (2,3-5), travma ve tıkanıklıklar gibi nedenlerle oluşturulmaktadır (2). Mesanenin çıkarılmasından sonra idrarın doğrudan ya da biriktirilerek dışarı boşaltılması için yeni bir yol oluşturulması olarak tanımlanan üriner diversiyon/ürostomiler ise genellikle genitoüriner sistem kanserleri, nörojenik mesane, doğumsal travmalar ve mesane taşı gibi nedenlerle açılmaktadır (6,7). Stoma ameliyatının kesin insidansı ve prevalansı bilinmemekle birlikte, dünya genelinde tüm stomaların %75’inden fazlasının kolorektal kanser tedavisinin bir parçası olarak açıldığı bildirilmektedir (1). Dünya çapında ileostomi, kolostomi veya ürostomi fark etmeksizin, tahminen 1,3 milyon insanın stoması olduğu, bunların tahminen 750.000’nin Kuzey Amerika’da yaşadığı belirtilmektedir (8).

1800’lerin sonlarından bu yana stoma ameliyatlarında önemli ilerlemeler olmasına rağmen, ameliyat sonrası farklı komplikasyonlar görülebilmektedir (3,5).

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., serifekursun@hotmail.com

² Dr., Selçuk Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği AD., melikebiryoldurmaz@gmail.com

ve bu gruplarla nasıl iletişim kurabileceği hakkında bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Kanıt düzeyi: C Sınıf I) (10). RNAO rehberinde stomalı hastaların yaşam kalitesi ile birlikte anksiyete, depresyon, cinsellik ve beden imajlarının da değerlendirilmesi önerilmektedir (Öneri gücü: Güçlü Kanıt güveni: Güçlü) (8).

Bir sistematik ve metaanaliz çalışmasında, stoma bakım hemşireleri tarafından sağlanan sürekli bakımın, hastalarda sağlık sonuçlarını (stoma özyeterliliği, stomaya uyum, psikososyal durum, cinsel yaşam, yaşam kalitesi ve stoma komplikasyonları) iyileştirmede rutin bakımdan daha etkili olduğu, kanıta dayalı ve teorik temelli entegre sürekli bakımın tekli sürekli bakımdan daha etkili olabileceği, ayrıca stoma bakımında uzman hemşirelerin önemli olduğu ve rollerinin birey ve toplum için değerli ve vazgeçilmez olduğu belirtilmiştir (38). Yapılan bir çalışmada da stoma bakımında kanıt temelli hemşirelik uygulamalarının olduğu klinik bir rehber kullanımının bağırsak ve üriner stoması olan bireylere verilen bakımı geliştirdiği, bakım kapsamında da özellikle stoma bölgesi işaretlemesi, ameliyat öncesi ve sonrası eğitimde artış, peristomal cilt komplikasyonlarında ise azalma olduğu ifade edilmiştir (48).

Sonuç olarak stoma bakım hemşireleri, stoması olan bireye bakım veren ekibin ayrılmaz bir parçasını oluşturmakta ve genellikle yeni stoma açılan/stoması olan hastalar için ilk temas noktası konumunda yer almaktadır (2). Bu nedenle hemşirelerin stoma açılması planlanan ve/veya stoması olan hastaların bakımında kanıta dayalı uygulamaları kullanması önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Ambe PC, Kurz ND, Nitschke C, et al. Intestinal ostomy: Classification, indications, ostomy care and complication management. *Deutsches Ärzteblatt International*. 2018; 115: 182–187. doi: 10.3238/arztebl.2018.0182
2. Finlay B, Sexton H, McDonald C. Care of patients with stomas in general practice. *Australian Journal General Practice*. 2018;47(6): 362-365. doi: 10.31128/AJGP-12-17-4430.
3. Butler DL. Early postoperative complications following ostomy surgery. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*. 2009;36(5):513-519. doi:10.1097/WON.0b013e3181b35eaa.
4. Hendren S, Hammond K, Glasgow SC, et al. Clinical practice guidelines for ostomy surgery. *Diseases of Colon & Rectum*. 2015; 58(4):375-387. doi: 10.1097/DCR.0000000000000347.
5. Murken DR, Bleier JIS. Ostomy-related complications. *Clinics in Colon and Rectal Surgery*; 2019;32(3):176-182. doi: 10.1055/s-0038-1676995.
6. Harputlu D. Ürostomili hasta bakımı. *Üroonkoloji Bülteni*. 2015;14: 8-12. DOI: 10.4274/uob.228.
7. Kabu Hergül F, Yavuz van Giersbergen M. Kontinan üriner diversiyonda kanıt temelli uygulamalar ve hemşirelik. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2016;32(2):153-164.
8. Registered Nurses' Association of Ontario (RNAO). *Supporting adults who anticipate or live with an ostomy*. 2nd ed. Toronto (ON): Registered Nurses' Association of Ontario; 2019. (22/07/2022 tarihinde https://rnao.ca/sites/rnao-ca/files/bpg/OSTOMY_FINAL_WEB_Update

- ted_July_5.pdf adresinden ulaşılmıştır).
9. Braumann C, Müller V, Knies M, et al. Complications after ostomy surgery: Emergencies and obese patients are at risk-Data from the Berlin OStomy Study (BOSS). *World Journal of Surgery*. 2019;43(3): 751-757. DOI: 10.1007/s00268-018-4846-9
  10. Goldberg M, Colwell J, Burns S, et al. WOCN Society clinical guideline management of the adult patient with a fecal or urinary ostomy-An executive summary. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*. 2018;45(1):50-58. doi: 10.1097/WON.0000000000000396.
  11. Duluklu B, Şenol Çelik S. Kolostomisi olan bireylerde yaşam kalitesi: sorunlar ve hemşirelik girişimleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2019;6(2): 111-119.
  12. Karadağ A. Stoma bakım hemşiresi. *Ulusal Cerrahi Dergisi*. 2010;26(1): 52-53.
  13. Miller D, Fresca M, Johnston D, et al. *Perioperative care of patients with an ostomy*. (25/07/2022 tarihinde http://bestpracticeinsurgery.ca/wp-content/uploads/2018/11/ERAS_STOMA_BPS_FINAL_2018.pdf adresinden ulaşılmıştır).
  14. Chabal LO, Prentice JL, Ayello EA. Practice implications from the WCET® International Ostomy Guideline 2020. *Advances in Skin & Wound Care*. 2021;34(6): 293-300. DOI: 10.1097/01.ASW.0000742888.02025.d6
  15. *WCET International Ostomy Guideline (IOG) Recommendations 2020*. (22/07/2022 tarihinde https://cdn.ymaws.com/wcetn.org/resource/resmgr/io_guidelines/iog_2020_recommendations_tra.pdf adresinde ulaşılmıştır).
  16. Salvadalena G, Hendren S, McKenna L, et al. WOCN Society and ASCRS position statement on preoperative stoma site marking for patients undergoing colostomy or ileostomy surgery. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*. 2015;42(3): 249-252. doi: 10.1097/WON.0000000000000119.
  17. Geng V, Eelen P, Fillingham S, et al. *Continent urinary diversion*. (26/07/2022 tarihinde https://nurses.uroweb.org/wp-content/uploads/0628EAUN_Guideline_2010_HR.pdf adresinden ulaşılmıştır).
  18. Ferrara F, Parini D, Bondurri A, et al. Italian guidelines for the surgical management of enteral stomas in adults. *Techniques in Coloproctology* 2019;23(11): 1037-1056. doi: 10.1007/s10151-019-02099-3.
  19. Goldberg M, Aukett LK, Carmel J, et al. Management of the patient with a fecal ostomy best practice guideline for clinicians. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*. 2010;37(6): 596-598. doi: 10.1097/WON.0b013e3181f97e37
  20. Stelton S, Zulkowski K, Ayello EA. Practice implications for peristomal skin assessment and care from the 2014 World Council of Enterostomal Therapists International Ostomy Guideline. *Advances in Skin & Wound Care*. 2015; 28(6): 275-284. doi: 10.1097/01.ASW.0000465374.42350.0f.
  21. *WCET International Ostomy Guideline Recommendations*. *WCET Journal* 2014, 34(2):26-28. (22/07/2022 tarihinde https://cdn.ymaws.com/wcetn.org/resource/resmgr/io_guidelines/wcet_iog_2014_guidelines_rec.pdf adresinden ulaşılmıştır).
  22. You YN, Hardiman KM, Bafford A, et al. The American Society of Colon and Rectal Surgeons clinical practice guidelines for the management of rectal cancer. *Diseases of Colon & Rectum*. 2020;63(9): 1191-1222. doi: 10.1097/DCR.0000000000001762.
  23. Salvadalena G, Hendren S, McKenna L, et al. WOCN Society and AUA Position statement on preoperative stoma site marking for patients undergoing urostomy surgery. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*. 2015;42(3): 253-256. doi: 10.1097/WON.0000000000000118.
  24. Hsu MY, Lin JP, Hsu HH, et al. Preoperative stoma site marking decreases stoma and peristomal complications: A meta-analysis. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing*. 2020;47(3): 249-256. doi: 10.1097/WON.0000000000000634.
  25. Baykara ZG, Demir SG, Karadağ A, et al. A multicenter, retrospective study to evaluate the effect of preoperative stoma site marking on stomal and peristomal complications. *Ostomy Wound Management* 2014;60(5): 16-26.

26. AUA and WOCN Society joint position statement on the value of preoperative stoma marking for patients undergoing creation of an incontinent urostomy. *Journal of Wound Ostomy & Continence Nursing* 2009;36(3): 267-268. doi: 10.1097/WON.0b013e3181a1a4fb.
27. Kim YM, Jang HJ, Lee YJ. The effectiveness of preoperative stoma site marking on patient outcomes: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Advanced Nursing*. 2021;77(11): 4332-4346. doi: 10.1111/jan.14915.
28. Ambe PC, Kugler MC, Breuing J, et al. The effect of preoperative stoma site marking on risk of stoma-related complications in patients with intestinal ostomy-A systematic review and meta-analysis. *Colorectal Disease*. 2022;Mar 17:1-14. doi: 10.1111/codi.16118
29. Association of Stoma Care Nurses UK. ASCN stoma care national clinical guidelines 2016 (25.07.2022 tarihinde https://ascnuk.com/_userfiles/pages/files/national_guidelines.pdf adresinden ulaşılmıştır).
30. Bastable SB. Patient education essentials. U.S.A: Jones & Bartlett Learning, 2017.
31. Danielsen AK, Burcharth J, Rosenberg J. Patient education has a positive effect in patients with a stoma: a systematic review. *Colorectal Disease*; 2013;15(6): 276-283. doi:10.1111/codi.12197.
32. Faury S, Koleck M, Foucaud J, et al. Patient education interventions for colorectal cancer patients with stoma: A systematic review. *Patient Education and Counseling*. 2017;100(10): 1807-1819. <https://doi.org/10.1016/j.pec.2017.05.034>.
33. Steinhagen E, Colwell J, Cannon LM. Intestinal stomas—postoperative stoma care and peristomal skin complications. *Clinics in Colon and Rectal Surgery*: 2017;30(03):184-192. DOI: 10.1055/s-0037-1598159.
34. Landmann RG, Weiser M, Chen W. Routine care of patients with an ileostomy or colostomy and management of ostomy complications. 2017 (16/07/2022 tarihinde [http:// https://www.uptodate.com/contents/ileostomy-or-colostomy-care-and-complications](http://https://www.uptodate.com/contents/ileostomy-or-colostomy-care-and-complications) adresinden ulaşılmıştır).
35. Salvadalea, GD. The incidence of stoma and peristomal complications during the first 3 months after ostomy creation. *Journal of Wound Ostomy Continence Nursing*; 2013; 40(4): 400-406. doi: 10.1097/WON.0b013e318295a12b.
36. Dellafiore F, Caruso R, Bonavina L. et al Risk factors and pooled incidence of intestinal stoma complications: systematic review and meta-analysis. *Current Medical Research and Opinion, (just-accepted)*; 2022; 1-27. <https://doi.org/10.1080/03007995.2022.2081455>.
37. Hsu MY, Hsu HH, Wu YL. Incidence rates and predictors of stomal-related complications: a 1-year prospective study. *Wound Management & Prevention*; 2022; 68(1): 34-43. <https://doi.org/10.1111/j.1463-1318.2009.02006.x>.
38. Jin Y, Tian X, Li Y, et al. Effects of continuous care on health outcomes in patients with stoma: A systematic review and meta-analysis. *Asia-Pacific Journal of Oncology Nursing*. 2022;9 (1): 21-31. doi: 10.1016/j.apjon.2021.12.006
39. Bass EM, Del Pino A, Tan A. et al. Does preoperative stoma marking and education by the enterostomal therapist affect outcome? *Diseases of the Colon & Rectum*; 1997;40(4):440-442.
40. Wang QQ, Zhao J, Huo XR. et al. Effects of a home care mobile app on the outcomes of discharged patients with a stoma: A randomised controlled trial. *Journal of Clinical Nursing*; 2018;7(19-20), 3592-3602.doi: 10.1111/jocn.14515
41. Abdelmohsen SA. Effectiveness of structured education on patient's knowledge and practice regarding colostomy care. *Asia-Pacific Journal of Oncology Nursing*;2020;7(4), 370-374. doi: 10.4103/apjon.apjon_24_20.
42. Zewude WC, Derese T, Suga Y. et al. Quality of life in patients living with stoma. *Ethiopian Journal of Health Science*; 2021; 31(5):993. doi:<http://dx.doi.org/10.4314/ejhs.v31i5.11>.
43. Johnson, T. Follow-up care of stoma patients: a systematic literature review. *Gastrointestinal Nursing*;2012;10(9), 30-36. <https://doi.org/10.12968/gasn.2012.10.9.30>
44. Dehvan F, Nobahar M, Ghorbani R. et al. The relationship between adaptability and life satisfac-

- ction among ostomy patients. *Nursing Practice Today*. 2019;6:152-161.
45. Tong G, Zhang G, Liu J. et al. When do defecation function and quality of life recover for patients with non-ostomy and ostomy surgery of rectal cancer? *BMC Surgery*. 2020;20:(1)-11-18. doi: 10.1186/s12893-020-00719-6.
  46. Neuberger L, Braude P, Weeks K. et al. A new stoma for an older person—An association with quality of life and physical function: A systematic review. *Journal of the American Geriatrics Society*; 2022; <https://doi.org/10.1111/jgs.17803>.
  47. Taylan S, Aksoy G. The effect of phone counselling service on adaptation to stoma and quality of life among patients with intestinal stoma: a randomized controlled trial. *Cukurova Medical Journal*; 2021; 46(1):273-282. 10.17826/cumj.794567.
  48. Folguera-Arnau M, Gutiérrez-Vilaplana JM, González-María E. et al. Implementation of best practice guidelines for ostomy care and management: Care outcomes. *Enfermería Clínica*. 2020;30(3): 176-184. doi: 10.1016/j.enfcli.2019.10.029.